

TÁRSASÁGI JOGVITÁK VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ELŐTT

I. A JOGVITÁK KIALAKULÁSÁNAK VALÓSZÍNŰSÉGE

Nem ismerek statisztikai adatokat arra vonatkozóan, hogy társasági viszonyokból nagyobb arányban keletkeznének jogviták, mint egyéb polgári jogi jogviszonyokból, de vannak olyan körülmények, amelyek – legalábbis elméletileg – magyarázhatnának nagyobb gyakoriságot. Bár a társaságok az alapító tagok megállapodásával, azaz szerződéssel jönnek létre,¹ ez a szerződés sok tekintetben különbözik az árucserre lebonyolítására kötendő szerződésektől, s ezek a különbségek indokolhatják azt, hogy a társasági viszonyok több konfliktus forrásai lehetnek, mint az egyéb szerződések.

Az egyik szembetűnő eltérés az, hogy míg az árucserre-szerződések tipikus esetben két fél viszonyait hivatottak rendezni, s ezek a felek jól meghatározható – többnyire egymással ellentétes – érdekeket próbálnak meg érvényesíteni a szerződésben, addig a társasági viszonyokban nem ritka az, hogy kettőnél több szereplővel kell számolnunk, akik nem képeznek két érdekpólust,² hanem olyan soktényezős viszonyrendszert hoznak létre, amelyben mindegyik résztvevő a saját érdekeit követi.

A társasági jog elméletében szokásos megközelítés az, amelyik – éppen ellenkezőleg – abban látja a társasági viszonyok sajátosságát, hogy itt a résztvevők egyetlen, egységes érdekpólust alkotnak, s nincsenek a résztvevőknek az árucserre-viszonyokban megszokott, ellentétes érdekeik.³ Megítélésem szerint azonban ez a megközelítés túlzottan leegyszerűsíti a valós helyzetet. Kétségtelen tény, hogy a társaságot azért hozzák létre a tagok, hogy az harmadik személyekkel szemben a tagok közös érdekeit jelenítse meg – akár önálló jogalanyként megkonstruálva a társaságot, akár e nélkül –, ez a mozzanat azonban jogi értelemben a társasági szerződésnek csak célja, de nem tartalma. Azt, hogy a társaság a tagok közös érdekeit milyen módon jeleníti meg a külső viszonyokban, a társasági forma megválasztásával határozhatják meg a felek, de szerződésük e külső viszonyok részleteit nem érinti.⁴ A tagok egymás közötti, belső

viszonyai azok, amelyek a társasági szerződés lényegi tartalmát adják, ezekben a viszonyokban pedig már nincs feltétlen érdekazonosság, sőt inkább az érdekek egymásnak feszülése a jellemző, akárcsak az árucsereszerződések esetén,⁵ mégis azzal a különbséggel, hogy nem két, hanem sok egyéni érdek egymásra hatásával kell számolnunk. Egy ilyen sokszereplős, többpólusú, hálózat-jellegű viszonyrendszer szabályozása minden bizonnyal több hibalehetőséget hordoz magában, mint egy klasszikus, kétpólusú árucsereszerződés. A szerződéses szabályozás hibái, hiányosságai pedig szükségszerűen konfliktusokhoz, jogvitákhoz vezetnek, amelyek megoldására a felek kénytelenek valamilyen vitarendezési fórumot igénybe venni.

A társasági jogviták keletkezésének talán az előzőeknél is fontosabb tényezője a társasági jogviszonyok idődimenziója. Bármennyire bonyolítja is a helyzetet az, hogy kettőnél több érdek összehangolását kell megoldani egy szerződésben, az ebből adódó feladatok nem feltétlenül hoznának új minőséget akkor, ha a szerződéskötés időpontjában vagy az ezt követő belátható időn belül jelentkező lehetséges érdekösszeütközéseket kellene csupán feltérképezni, s ezekre kellene a felek által elfogadható megoldásokat kidolgozni. A társasági viszonyoknak azonban éppen az a jellemzőjük, hogy a társaságokat rendszerint határozatlan időre hozzák létre, vagyis az a cél, hogy a társasági szerződéssel létrehozott alakulat a jövőben folyamatosan, hosszú távon működjön. A működés fenntartása pedig csak úgy képzelhető el, ha a társaság folyamatosan idomul a környezetéhez, a megváltozott viszonyokhoz, az átalakuló feltételekhez. Azt nem lehet előre, a szerződéskötéskor felmérni, hogy milyen változások fognak bekövetkezni a társaság környezetében, s ennek megfelelően milyen adaptációs lépésekre kényszerül a társaság, s ezek a lépések milyen konfliktusokat szülnek a jövőben. A változás lehetősége nemcsak a külső, hanem a belső viszonyokban is fennáll, aminek eredményeként a társasági szerződésnek egy soktényezős érdekhálózat időben változó feszültségócait kellene tudni feltérképezni, s ezekre kellene előre, normatív módon, minden érdekelt által elfogadható megoldásokat adnia ahhoz, hogy el lehessen kerülni a jogvitákat. Ez a feladat azonban nem megoldható, vagy legalábbis sokkal kevésbé megoldható, mint egy kétpólusú, időben behatárolt hatókörű árucsereszerződés esetén a konfliktusok kezelése. Ebből pedig az következhet, hogy a társasági jogviszonyokban fokozott hajlam mutatkozhat jogviták kialakulására, s ezért a konfliktuskezelés, a konfliktusok rendezése is nagyobb hangsúlyt kap.

II. A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI VITARENDEZÉS ELŐNYEI

1. Az előnyök általában

A magánjogi természetű jogviták rendezésének általános módjaként a jogrendszer a bírósági út igénybevételének lehetőségét biztosítja az érintettek számára,⁶ vagyis az állam bíróságok működtetésével és a bíróság döntéseinek állami eszközökkel történő kikényszerítésével garantálja a magánjogi jogviszonyok alapján a feleket megillető jogok érvényesülését, illetve az ilyen jogviszonyokból eredő kötelezettségek teljesítését. A vitarendezésnek azonban nem ez az egyetlen útja. Az alternatív módszerek egy része – például a mediáció – valóban a vitarendezést célozza, de nélkülözi a vita végleges és akár kényszer alkalmazását is magában foglaló lezárásának lehetőségét, ezért ezek nem lehetnek igazi alternatívái az állami bírászkodásnak. Valódi alternatívát a választottbíráskodás jelenthet, amelynek során a magánjogi jogviszony alanyai közötti vitát nem állami bíróság dönti el, viszont a döntés a bírósági döntésekhez hasonló következményekkel jár, ugyanis az állam ugyanolyan eszközökkel kényszeríti ki a végrehajtást, mint a rendes bírósági ítéletek esetén. Vagyis a választottbíráskodással ugyanazt a célt lehet elérni, mint a rendes bíróság igénybe vételével.

Az azonos eredmény mellett miért lehet előnyösebb a felek számára a választottbíráskodás az állami bíróság eljárásánál?

Az előnyöket általában a következő tényezőkben szokták megjelölni:

- a) szakértelem,
- b) gyorsaság,
- c) olcsóság,
- d) nem nyilvános tárgyalás és
- e) a viszonylag egyszerű végrehajthatóság⁷⁷

Az állami bíróságokhoz képest a szakértelem abban az értelemben kerülhet előtérbe, hogy a választottbíróági eljárásban a felek a jogvita természetének megfelelő speciális szaktudással rendelkező választottbírókat választhatnak, míg a rendes bírósági eljárásban ilyen kiválasztási szempont nem tud érvényesülni az egyes esetekben. Szakértelem alatt nemcsak jogi szakértelmet kell érteni, hanem a jogvita tárgyának megfelelő egyéb szaktudás is figyelembe jöhet,

sőt túlnyomó szemponttá válhat, amit a választottbíráskodás szabályai azzal szolgálnak, hogy lehetővé teszik nem jogász szakképzettséggel rendelkező személyek választottbíróvá jelölését is.⁸

A választottbíróvási eljárás gyorsaságát mindenekelőtt az szolgálja, hogy hiányoznak a rendszerből a rendes bírósági eljárásban alkalmazott rendes és rendkívüli jogorvoslati lehetőségek. Ez nemcsak a jogorvoslati eljárások idejét spórolja meg a feleknek, hanem lehetővé teszi azt is, hogy az alapeljárás gyorsabban fejeződjön be, hiszen az ügyet elbíráló választottbíróknak – ellentétben a rendes bírósági eljárásban eljáró bírókkal – nem kell arra is felkészülniük, hogy a másodfokú bíróság esetleges eltérő jogi álláspontja esetén is rendelkezésre álljon a döntéshez szükséges peranyag, s így a bizonyítási eljárást korlátozhatják az elfoglalt jogi álláspontjuk szempontjából valóban releváns tényekre. A gyorsabb ügyintézését szolgálhatják a választottbíróvási eljárás rugalmasabb, kevésbé szigorúan körülírt szabályai, amelyek viszonylag tág keretek között lehetővé teszik a felek számára az eljárás szabályok meghatározását, illetve a választottbíróvási eljárás számára, hogy az adott ügy igényeinek megfelelően alakítsa az eljárás menetét. Végül az ügyek gyorsabb intézését garantálja az is, hogy a választottbíróvási eljárásban választottbíróvá jelölt személy eldöntheti, hogy vállalja-e az ügyben való részvételt, s vélhetően csak akkor vállalkozik erre a tisztségre, ha lehetősége van arra, hogy kellő időt és energiát fordítson az ügy elintézésére. A felek az ügy gyors elintézésére irányuló igényüket akár a választottbíróvási eljárás szabályainak meghatározása körében is érvényesíthetik, előírva azt, hogy a választottbíróvási eljárás mennyi időn belül köteles meghozni a döntését.

A választottbíróvási eljárásnak a rendes bírósági eljárás költségeihez képest állított olcsósága minden bizonnyal csak több tényező együttes figyelembevételével igazolható. Ha csupán az elsőfokú rendes bírósági eljárás költségét vetjük össze a választottbíróvási költségekkel, akkor könnyen lehet, hogy a tétel nem áll meg, már pusztán azon okból sem, hogy míg a rendes bírósági peres eljárás illetéke csak egy határig függ a pertárgy értékétől,⁹ addig a választottbíróvási eljárásban ilyen szabály nem érvényesül.¹⁰ Ha azonban tekintettel vagyunk arra is, hogy a választottbíróvási eljárás egyfokú, tehát nem merülnek fel a jogorvoslati eljárásokban szükséges perköltségek (beleértve ebbe a jogorvoslati eljárás illetékén túl a képvisellel kapcsolatos költségeket is), továbbá figyelembe vesszük azt a közgazdaságilag értelmezhető hasznot is, hogy a vita

gyors lezárultával a jogosult előbb juthat hozzá követeléséhez, akkor már a választottbíróági eljárás olcsóságával kapcsolatos tétel jobban védhető.

Ellentétben a rendes bírósági eljárással, ahol az eljárási szabályok alapelvei szinten a tárgyalás nyilvánosságát rögzítik,¹¹ a választottbíróági eljárást a felek szabályozhatják úgy, hogy abból a nyilvánosságot teljes egészében kizárják, sőt az állandó választottbíróóságok szabályzatai is ezt a megoldást teszik főszabály-lá.¹² Ha a jogvita résztvevőinek lényeges szempont az, hogy a vitával kapcsolatban a tárgyaláson elhangzó információk se kerüljenek nyilvánosságra,¹³ akkor mindenképpen a választottbíróági eljárás kikötése tűnik előnyösebbnek.

Az ítélet végrehajthatóságával kapcsolatban emlegetett előny megint nem nyilvánvaló első megközelítésben. A választottbíráskodásnak más alternatív vitarendezési módokhoz képest előnye az, hogy az állam a rendes bíróságokhoz hasonló módon biztosítja a választottbíróági ítéletek végrehajtását. Semmi-képpen sem nyújt azonban többletet az állam e végrehajtás során. A végrehaj-tási előnyök a nemzetközi viszonylatokban mutatkoznak meg. A külföldi ítéle-tek végrehajtása ugyanis – jogsegélyegyezmény hiányában – minden államban sajátos eljárási szabályok és korlátok között zajlik, míg a választottbíróági ha-tározatok elismeréséről és végrehajtásáról viszonylag sok részes államot magá-ban foglaló nemzetközi egyezmény szól,¹⁴ ami kedvezőbb feltételeket nyújt a választottbíróági határozatok külföldön történő végrehajtásához, mint a ren-des bírósági ítéletek esetén.

2. A választottbíráskodás speciális előnyei társasági jogi jogvitákban

Az előző pontban általánosan megfogalmazott előnyök a társasági jogi jog-vitákban sajátos hangsúlyokat kaphatnak.

A társaságok működése igen sokrétű, sokféle szabály által meghatározott. Nem csupán a társasági jogi normák ismeretére lehet szükség egy-egy társasági jogi jogvita megítélésénél, hanem például pénzügyi jogi, számviteli szabályok is figyelembe jöhetnek, nem is beszélve arról, hogy a társasági folyamatok meg-értése sokszor közgazdasági ismeretek meglétét és alkalmazását is feltételezi. Ezeknek a sajátos ismereteknek a birtoklását és az ebből eredő szemlélet al-kalmazását a felek sokszor elvárják a társaság működésével kapcsolatos viták megítélése során, ezért jelentős előnyt nyújthat számukra az, ha ügyüket olyan választottbírókra bízhatják, akik rendelkeznek e speciális ismeretekkel és lá-tásmóddal. A rendes bíróságokon tevékenykedő hivatásos bírók pozíciójuknál

fogva nem feltétlenül ismerik egy társaság belső életét; ők a társaságokkal csak kívülállóként, s olyankor is csak rendellenesség, valamilyen konfliktus esetén találkoznak, nem várható el tehát tőlük, hogy tapasztalatokkal rendelkezzenek a társaságok mindennapos, „normális” működésével kapcsolatban. Elképzelhető tehát, hogy egy olyan jogász, aki folyamatosan jogi szolgáltatásokat nyújt társaságoknak, „együtt él” a társaságokkal, jobban bele tudja élni magát a jogvita résztvevőinek helyzetébe, s így a valós igényekhez jobban igazodó, hatékonyabb döntést tud hozni – természetesen betartva a jogszerűség kereteit.

Az eljárások gyors lefolytatása természetesen minden típusú perben előny lehet, a társasági jogi jogvitákban azonban különös jelentőséget kölcsönöz az időtényezőnek az, hogy a társaságok élő, folyton mozgásban lévő alakulatok, amelyek napról napra kénytelen alkalmazkodni a folytonosan változó környezetükhöz. A társasági jogi jogviták, amelyek nem egy esetben a társaság státuszát, tagi összetételét, döntéshozatalát, s ezen keresztül a társaság folyamatos alkalmazkodási lehetőségét érintik, különösen érzékenyek az eljárás időtartamára. Egy elhúzódó társasági jogi jogvita megbéníthatja a társaság működését, elbizonytalaníthatja a társaság tagjait vagy az ügyvezetést, a piaci szereplők számára pedig – ha tudomást szereznek róla – azt sugallja, hogy a társaság viszonyai rendezetlenek, s ezért óvatosan kell bánni vele az üzleti életben. A bizonytalan státuszú társaságban a tagsági jogok piaci megítélése is romlik, aminek eredményeként a társaság csak nagyobb költségek mellett juthat pótlólagos tőkéhez. Mindez a társaság piaci pozícióinak romlásához is vezethet, s végső soron a társaság gazdasági sikertelenségét okozhatja. A jogviták gyors megoldása – ezzel szemben – biztosíthatja a társaság folyamatos, zavartalan működését, a gazdasági döntések meghozatalának időszerűségét, a társaság alkalmazkodóképességének fenntartását, s ekként hozzájárulhat a társaság gazdasági sikeréhez.

Említést érdemel még a speciális előnyök között az eljárás titkossága is. A társaságnak a társasági jogviták által érintett belső viszonyaira vonatkozó információk azért érzékenyek, mert ezek befolyásolhatják a társaság piaci megítélését, értékelését, s a vitás helyzet minden bizonnyal negatív hatást fejt ki erre az értékelésre. Ezeket a negatív hatásokat lehet elkerülni azáltal, hogy a választottbírósi eljárás nem nyilvános: még a per folyamatban létéről sem jelenik meg adat a nyilvánosság előtt, nemhogy a per anyagává tett tényekről,

körülményekről. A bizalmas ügykezelés megkímélheti a társaságot és annak tagjait a perből eredő hátrányos piaci megítéléstől.

III. A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS KIKÖTHETŐSÉGE TÁRSASÁGI JOGI JOGVITÁKBAN

Figyelemmel a választottbíróági vitarendezés fentebb jelzett általános és speciális előnyeire, érdemes megvizsgálni azt, hogy milyen feltételek mellett vehetik igénybe a felek a választottbíróági eljárást; mely jogvitákra lehet választottbíráskodásban megállapodni: az idevágó jogszabályok tükrözik-e a választottbíráskodás kiemelkedő jelentőségét, s kellően tág teret biztosítanak-e az érintettek számára a választottbíráskodás kikötésére.

1. A jogforrások

A polgári jogi jogviták egyes típusaira a jogalkotó általában nem állapít meg sajátos választottbíróági szabályokat. A Ptk. – amely a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályozásnak is háttér-jogszabálya¹⁵ – általánosságban elismeri azt a lehetőséget, hogy a felek bírósági peres eljárás helyett választottbíróági eljárást kössenek ki akkor, ha legalább az egyikük gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, és a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.¹⁶ Lényegében ugyanezt a szabályt tartalmazza a Vbt. 3. §-a is. A polgári jogi jogviszonyok túlnyomó többségénél itt meg is áll a szabályozás, és ezeknek a normáknak az alapján kell eldönteni, hogy sor kerülhet-e a választottbíróági eljárásra vagy sem.

A társasági jogi jogviták esetén azonban más a helyzet. A már hivatkozott két általános szabály mellett egy sor sajátos jogszabályi rendelkezésre kell figyelemmel lenni, amelyek minden bizonnyal a társasági jogi viszonyok sajátosságait igyekeznek leképezni az eljárási szabályokban.

Ebben a körben mindenekelőtt a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (a továbbiakban: Gt.) sajátos rendelkezéseire kell figyelemmel lennünk, de nem hagyhatók figyelmen kívül a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (a továbbiakban: Ctv.), a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi II. törvény (a továbbiakban: Cstv.), a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvény (a továbbiakban: Bef. tv.), a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Nmjt.) és a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (a továbbiakban: Tpt.) egyes rendelkezései sem. Ez a sokféle

ágazó szabályozás nem egy esetben ellentmondásokkal terhes, nem vezet egyértelmű megoldásokra, amint ez az alábbiakból kitűnik majd.

2. A Vbt. és a Gt. szabályozásának összefüggései

A Vbt. három konjunktív feltételhez köti a választottbírószági eljárás lefolytatását:

a) legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos,

b) a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és

c) a választottbírószági eljárást választottbírószági szerződésben kikötötték.¹⁷

Maga a választottbírószági törvény is számol azonban azzal, hogy ez a feltételrendszer nem minden jogterületen lehet tökéletes, ezért – a jogszabályi összeütközések elkerülése végett – azt is kimondja, hogy választottbírószági eljárás a fenti a) pontban foglalt feltétel hiányában is kiköthető, ha ezt törvény megengedi.¹⁸

Ha a társasági jogi jogviszonyok természetét figyelembe vesszük, akkor a törvényi eltérést engedő szabály mindenképpen szükségesnek látszik, de nem biztos, hogy elégséges is. Szükséges azért, mert bár a gazdasági társaságok esetén teljesül az a feltétel, hogy az egyik fél – nevezetesen a társaság – gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozik, de a társasági jogviszonyokból eredő vitáknak nem minden esetben alanya maga a társaság. A társaságok létesítésével a jogviszonyok bonyolult rendszere alakul ki, ahol a belső és külső jogviszonyok csoportja is, különböző relációkat foglal magában. Külső jogviszonynak minősül a társaság és kívülálló, illetve a tagok és kívülálló személyek társasági jogi tartalmú jogviszonya, míg belső viszonyként írható le a tagok egymás közötti viszonya, a tagok és a társaság közötti társasági jogi viszony, de a tagok bizonyos csoportjai és a többi tag, illetve egy ilyen csoport és a társaság közötti társasági jogi kapcsolat is. Ha tehát a jogalkotó olyan társasági jogi vitákban is lehetővé akarta tenni a választottbírószági eljárás lefolytatását, ahol a társaság nem szerepel félként, s ezért nem biztos, hogy a vita bármelyik résztvevője gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozik, s ráadásul a társasági jogi vita éppen e hivatásszerű gazdálkodási tevékenységgel függ össze, akkor speciális szabályozásra volt szükség.

Szigorú értelemben azonban további eltérésre is szükség lenne, s ezért nem tűnik feltétlenül elégségesnek a Vbt. 3. § (2) bekezdésében adott eltérési lehető-

ség. A választottbíráskodás természetének megfelelően egy jogvita csak akkor vihető választottbíróóság elé, ha a vitában érintett felek ebben megállapodnak. A társaságok azonban – ha rendelkeznek önálló jogalanyisággal – ezt a jogalanyiságot olyan többoldalú (kivételszerűen egyoldalú) akaratnyilatkozatból (társasági szerződés, alapszabály, alapító okirat) nyerik, amelynek nem részei. Mégis szükségesnek látszik annak lehetővé tétele, hogy a társasági viszonyokat megalapozó létesítő okiratban lehessen választottbíráskodást kikötni olyan jogvitákra is, amelyeknek nem csak a szerződő felek, hanem a társaság is alanya. Bár a Vbt. 3. § (2) bekezdése nem enged eltérést az (1) bekezdés c) pontjában írt feltétel alól, a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályozás azonban minden további nélkül túlteszi magát ezen az akadályon, s teheti ezt azért, mert ugyanolyan szintű – törvényi – szabályozásról van szó, mint a Vbt. esetén, s egyébként a Gt. időben későbbi szabály, mint a Vbt. Ennek ellenére a szabályozás koherenciája érdekében érdemes lenne az ellentmondást kiküszöbölni.

De lássuk, hogy milyen körben engedi meg a Gt. a választottbíróági eljárást! A szabályozás logikai rendje (eltérően a tételes szabályozás struktúrájától) úgy alakul, hogy a Gt. az úgynevezett társasági jogvitákban engedi meg választottbíróági eljárás kikötését, a jogszabály meghatározza a társasági jogi jogviták körét is, továbbá rendelkezik arról, hogy a különböző típusú társasági jogi jogviták esetén milyen formában lehet a választottbíráskodásról megállapodni.¹⁹

A Gt. szerint társasági jogvitának minősül

a) a gazdasági társaság és tagjai (részvényesei) – ideértve a kizárt vagy a társaságtól egyébként megvált korábbi tagot is – közötti, a társasági jogviszonyon alapuló valamennyi jogvita;

b) a tagok (részvényesek) egymás közötti jogviszonyában a társasági szerződéssel (alapszabállyal, alapító okirattal) kapcsolatban, vagy a társaság működésével összefüggésben keletkezett jogvita;

c) a Gt. 45. § (2) bekezdése szerinti jogvita, ami a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatnak vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag által történő megtámadását jelenti; valamint

d) a Gt. 64. §-a szerinti jogvita, ami pedig tartalmilag a tényleges vállalatcsoport fennálltának bírósági megállapítását takarja.

A Gt. 10. § (2) bekezdéséből az is egyértelmű, hogy az a) és c) pontban megjelölt jogvitákra, vagyis azokra, amelyeknek alanya a társaság, a létesítő ok-

iratban lehet választottbíróági kikötést tenni, annak ellenére, hogy ennek a megállapodásnak a társaság maga nem alanya. A c) pontban írt esetnek további sajátossága, hogy annak a jogvitának a tagok – akik a létesítő okiratot aláírják – egyáltalán nem alanyai: egyik oldalon a társaság, a másik oldalon a társaság vezető tisztségviselője vagy felügyelőbizottsági tagja áll (aki nem szükségszerűen tagja a társaságnak, de ha tag is, akkor sem e minőségében vesz részt az eljárásban), akire tehát a választottbíróági hatásköre annak ellenére kiterjedhet, hogy ő választottbíróági szerződést nem kötött, tehát hiányzik a Vbt. 3. § (1) bekezdésének c) pontjában írt feltétel. A társaság esetében a választottbíróági alávetés hiányában való választottbíráskodás talán magyarázható azzal az elvi összefüggéssel, amely szerint a társaságot végső soron a tagok személyének meghosszabbításaként, a tagok jogalanyiségének egy új jogalanyban való összegződéseként tekintjük, s a társaság akaratát a tagok akaratából vezetjük le, a tagoknak a választottbíráskodásra vonatkozó akaratát tehát a társaság akaratnyilatkozataként is elfogadjuk – anélkül, hogy a társasági döntéshozatali mechanizmuson ezt a kérdést a tagoknak végig kellene futtatniuk.²⁰

A vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok esetén sokkal nehezebb akár csak elméletileg is elfogadható magyarázatot adni arra, hogy a tagok miért írhatnak elő számukra választottbíróági eljárást. A legmerészebb elméletek sem mennek el odáig, hogy a tagok és a vezető tisztségviselők vagy felügyelőbizottsági tagok jogalanyiségát azonosítsák. Ilyen feltételek mellett viszont mégis csak az a helyzet áll elő, hogy választottbíróági eljárás folyhat anélkül, hogy annak egyik alanya a választottbíráskodásban megállapodott volna. Természetesen az igaz, hogy a társasági szerződésben a tagok a vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok számára bizonyos társasági jogi kötelezettségeket állapíthatnak meg, a választottbíráskodás szempontjából azonban az mégis csak egyedülállónak tűnik, hogy két vagy több személy megállapodása (vagy egyszemélyes társaság esetén akár egyetlen személy egyoldalú akaratnyilatkozata) a megállapodáson kívül álló személyekre vonatkozó választottbíróági kikötést tartalmazhat. Ezek a rendelkezések jogforrástani szempontból nem feloldhatatlan módon ütköznek a Vbt. rendelkezéseivel, de az kérdéses, hogy a választottbíráskodás elvei szempontjából elfogadható megoldást jelentenek-e.

Nem egyértelmű továbbá az, hogy a Gt. szabályozása a Vbt. általános szabályai helyébe vagy azok mellé lép, vagyis, ha a társasági jogviszonyokkal ösz-

szefüggésben a Gt. szerint nem társasági jogvitának minősülő vita merülne fel bizonyos felek között, akkor ezekre a jogvitákra a Vbt-nek a Gt-hez képest általános szabályai szerint kiköthető-e választottbíráskodás. Véleményem szerint két ok miatt is a kevésbé korlátozó értelmezés követendő. Egyrészt a Gt. szabályának szövegében semmi nem utal arra, hogy a választottbíráskodásra vonatkozó szabályok kizárólagosságra törekednének. Másrészt pedig a speciális szabályozásnak inkább csak az lehet a célja, hogy a társasági jogviszonyokkal kapcsolatos vitákban szélesebb körben tegye lehetővé választottbíráskodás igénybevételét. Ennek a célnak pedig az az értelmezés felel meg, ha a Gt. szabályait olyan speciális normaként fogjuk föl, amelyek mellett az általános szabályok (a Vbt. rendelkezései) is érvényesülhetnek. Ilyen értelmezésben a Gt. speciális szabályainak az lehet az értelme, hogy olyan esetkörökben vagy olyan módon is meg lehessen állapodni választottbíráskodásban, amely az általános szabályok alapján kizárt lenne. Ennek a következtetésnek sajnos némileg ellentmond a Gt. 10. § (1) bekezdésének d) pontja, amely olyan jogvitára utal, amelyben csak az érintett felek külön megállapodásával lehet választottbíráskodást kikötni, s a jogvita tárgya is olyan, hogy az kimeríti a Vbt. szerinti feltételeket is, azaz külön törvényi szabályozás nélkül is lehetne választottbírói szerződést kötni ezekben az ügyekben. A szabályozásnak ez a mozzanata formális logikai alapon vezethetne arra a következtetésre, hogy a Gt. szabályozását olyan kizárólagos szabályozásnak kell tekinteni, amely a társasági jogviszonyokban a társasági jogvitákra korlátozza a választottbíráskodás lehetőségét, de az előbb kifejtett szempontok alapján ezt mégsem gondolnám helyes értelmezésnek, inkább elfogadnám azt, hogy a Gt. 10. § (1) bekezdése feleslegesen sorol a társasági jogviták körébe olyan jogvitát, ami az általános szabályok szerint is választottbírói elé lenne vihető.

3. A társasági jogviták köre a gyakorlatban

Az előző pontban idézett módon a Gt. normatív szabályozással meghatározza a társasági jogviták körét. Érdemes azonban megvizsgálni, hogy mit jelent ez a szabályozás a gazdasági társaságoknál tipikusan előforduló jogviták esetén.

a) A vezető tisztségviselők,

felügyelőbizottsági tagok vagy a könyvvizsgáló felelősségre vonása

A Gt-nek több olyan rendelkezése is van, amely a vezető tisztségviselők társasággal szembeni felelősségéről intézkedik. A Gt. 26. § (2) bekezdése szerint

például a vezető tisztségviselők korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a társasággal szemben azokért a károkért, amelyek a cégbírósághoz bejelentett adat, jog vagy tény valótlanságából, illetve a bejelentés késedelméből vagy elmulasztásából származnak, ideértve azt is, ha a számviteli törvény szerinti beszámoló, valamint a kapcsolódó üzleti jelentés összeállítása és nyilvánosságra hozatala nem a számviteli törvény előírásainak megfelelően történt. A Gt. 30. § (2) bekezdése kimondja, hogy a vezető tisztségviselők a polgári jog általános szabályai szerint felelnek a gazdasági társasággal szemben a jogszabályok, a társasági szerződés, illetve a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatok, illetve ügyvezetési kötelezettségeik felróható megszegésével a társaságnak okozott károkért. A Gt. 36. § (4) bekezdése a felügyelőbizottság tagjaira utalva rendelkezik úgy, hogy azok a Ptk. közös károkozásra vonatkozó szabályai szerint korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a gazdasági társasággal szemben a társaságnak az ellenőrzési kötelezettségük megszegésével okozott károkért, ideértve a számviteli törvény szerinti beszámoló, valamint a kapcsolódó üzleti jelentés összeállításával és nyilvánosságra hozatalával összefüggő ellenőrzési kötelezettség megszegését is. A könyvvizsgáló a feladatát a társasággal kötött szerződés alapján végzi,²¹ így magánjogi felelőssége is a szerződésszegésre vonatkozó szabályokon alapulhat. Az itt példaként idézett szabályoknak a vizsgált témakör szempontjából jelentős közös eleme, hogy a társaság és a vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag, illetve a könyvvizsgáló közötti felelősségi viszonyról rendelkeznek, aminek az a következménye, hogy az e szabályokból eredő igények érvényesítése iránti eljárás egyik alanya (felperese) mindig a társaság, másik alanya (alperese) pedig a felelősségre vonandó vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag, illetve könyvvizsgáló. Beletartozik-e ez a jogvita a társasági jogviták körébe?

Tartalmilag semmi kétség aziránt, hogy itt társasági jogi jogviszonyokról: társasági jogi kötelezettségek megszegésének magánjogi szankcionálásáról van szó. Ha azonban a Gt. 10. § (1) bekezdésében írt esetkörökkel vetjük össze a felelősségi jogvitákat, akkor – jelentős részben az alanyi körre tekintettel – az a következtetés adódik, hogy azok, ebben a szűk értelemben, mégsem minősülhetnek társasági jogi jogvitának. A Gt. 10. § (1) bekezdésének a) pontja a társaság és a tagok közötti, b) pontja pedig a tagok egymás közötti jogvitáinak meghatározott körét nyilvánítja társasági jogvitának, ezekbe a relációkba pedig a társaság és a vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag, illetve könyv-

vizsgáló közötti vita nem illeszkedhet. A c) pont ugyan a vezető tisztségviselő, illetve a felügyelőbizottsági tag és a társaság közötti jogvitát jelez, de annak tárgya szigorúan behatárolt, csak a társasági határozatok megtámadása tartozik e rendelkezés alapján a társasági jogviták körébe. A d) pontban említett eset pedig sem alanyait, sem pedig tárgyát tekintve nem fedi a felelősségre vonást célzó jogvitákat.

Utalva az előző pont végén kifejtettekre: ha a Gt. felsorolását úgy fognánk fel, hogy az az ott megjelölt esetekre korlátozza a választottbíráskodás esetköreit, akkor a vezető tisztségviselő (felügyelőbizottsági tag, könyvvizsgáló) felelősségével kapcsolatos jogvita nem lenne választottbíróóság elé vihető. Nincs azonban olyan tartalmi ok, amely ezt a korlátozást indokolná, ezért – véleményem szerint – ez a konkrét eset is azt az értelmezést erősíti, amely szerint a társasági jogi vitának nem minősülő, de társasági jogi tárgyú jogvitákra a Vbt. rendelkezései alapján kiköthető a választottbíráskodás. Vagyis, ha a társaság és a vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag, illetve könyvvizsgáló akár a jogviszony keletkezésekor, akár a felelősségi igény felmerültekor meg tudnak egyezni egymással abban, hogy a jogvita elbírálását választottbíróóságra bízzák, akkor a Vbt. alapján a választottbíróóság hatásköre megállapítható lehet annak ellenére, hogy a kérdéses jogvita a Gt. szerint nem minősül társasági jogvitának.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban éles vita folyt a Gazdaság és Jog című folyóirat hasábjain Bauer Miklós és Sárközy Tamás között.²² A két fél vitája alapvetően abból indult ki, hogy szerencsés lépés volt-e annak előírása az 1997-es Gt-ben, hogy a társasági jogvitákra a társasági szerződésben lehet csupán választottbíróósági kikötést tenni.²³ Ebből a kérdésből kiindulva azonban szóba kerültek a választottbíróóság kiköthetőségének tartalmi kérdései is. Bauer Miklós azon az állásponton volt, hogy a társasági jogvitának nem minősülő jogvitákban – mint például a társaságnak a vezető tisztségviselővel szembeni vitájában – a Vbt. szabályai szerint lehet választottbíróóság hatáskörét kikötni. Ezzel szemben Sárközy Tamás arra a következtetésre jutott, hogy „a társaság és a vezető tisztségviselők közötti polgári jogi vitákban sajnos nem lehet kikötni választottbíróósági eljárást (igenis eljárást, kedves Bauer Miklós), mert az eredeti törvényjavaslatot a parlamenti tárgyalás során módosították és ezen vitákat kihagyták a társasági jogviták köréből. Ezen persze lehet vitatkozni, de szerintem a Gt. 52. §-a e tekintetben is megelőzi a Vbt. 3. §-át.”

Érdemes rögzíteni, hogy a jelenleg hatályos Gt. esetén Sárközy Tamás érve

kevésbé érvényesülhet. A 2006. évi IV. tv. javaslatában nem szerepelt a vezető tisztségviselők és a társaság közötti jogviták megjelölése társasági jogvitaként, nem állítható tehát, hogy tudatosan, ezért maradt volna ki, mert az Országgyűlés így döntött. Számomra meggyőzőbbnek tűnik az a levezetés, hogy azért maradhatott ki ez az esetkör, mert semmiféle speciális szabályozásra nem volt szükség ahhoz, hogy a Vbt. rendelkezései alapján a társaság és a vezető tisztségviselők közötti jogviták választottbíróóság elé kerülhessenek.

Sárközy Tamás álláspontját látszik ugyanakkor erősíteni a jelenleg hatályos Gt. alapján Gál Judit és Pálincásné Mika Ágnes „Társasági jogi perek” című munkája, amely a következőket állítja az itt vizsgált kérdéssel kapcsolatban: „A Gt. és a közzétett bírósági döntések alapján ma már egyértelműen állapítható meg a választottbíróóság hatáskörének hiánya, egyfelől azért, mert a *felek köre korlátozott* – különös tekintettel a társaság és a vezető tisztségviselők közti –, a felügyelőbizottsággal és a könyvvizsgálóval kapcsolatos viták vonatkozásában;”²⁴ Nyilvánvaló, hogy az új törvénnyel kapcsolatban közzétett és állandósult bírósági gyakorlatról aligha lehet beszélni, ezért a közzétett döntésekre való utalás csak a korábbi Gt. alapján, eltérő szabályozás mellett született határozatokra vonatkozhat, s ezért – álláspontom szerint – hivatkozási alapnak akkor is gyengék lennének, ha a szerzők pontosan megjelölnék, hogy mely döntésekre gondolnak. Az idézett gondolat szerintem abban a körben helyes, hogy mivel a vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok és a könyvvizsgáló kívül esik a Gt. 10. § (1) bekezdésének a) pontjában meghatározott személyi körön, ezért a társasági szerződésben szereplő választottbíróósági klauzula alapján nem állapítható meg velük szemben a választottbíróóság hatásköre. De ebből még nem következik az, hogy más szabály alapján ne lenne kiköthető választottbíráskodás.

b) A társasági határozatok bírósági felülvizsgálata

A társasági határozatok bírósági felülvizsgálatával kapcsolatban az okozhat némi bizonytalanságot, hogy a Gt. 10. § (1) bekezdésének c) pontja csak a Gt. 45. § (2) bekezdésében foglalt jogvitára utal, amely a társaság legfőbb szerve által hozott határozatnak a vezető tisztségviselő, illetve a felügyelőbizottság tagja által kért felülvizsgálatát jelenti. A társasági határozatok felülvizsgálatának jóval szélesebb köréről rendelkezik azonban a Gt. 45. § (1) bekezdése, amely szerint a gazdasági társaság bármely tagja (részvényese) kérheti a társaság szervei által

hozott határozatok bírósági felülvizsgálatát arra hivatkozással, hogy a határozat a Gt. vagy más jogszabály rendelkezéseibe, illetve a társasági szerződésbe ütközik. Vajon ezt az esetköröt ki akarta hagyni a jogalkotó a választottbíróság elé vihető jogviták közül, azért nem jelölte az (1) bekezdést is a társasági jogviták között? Tartalmilag e különbségtételnek nem lett volna oka, s nem is ez a helyzet. Mindössze arról van szó, hogyha a tag kezdeményezi a társasági határozat felülvizsgálatát, akkor szükségszerűen úgy alakul a per struktúrája, hogy a tag a felperes, a társaság (és nem a határozatot hozó társasági szerv) pedig az alperes.²⁵ Márpedig a gazdasági társaság és a tagjai közötti jogviták a Gt. 10. § (1) bekezdésének a) pontja értelmében tartozhatnak választottbírósági eljárásra, s mivel ez a pont a fentiek szerint a társasági határozat tag általi megtámadását is magában foglalja, külön pontban már csak a megtámadás másik esetkörét kellett megjelölni.

Mindez felveti azt a – jelen esetkörön túl is mutató – kérdést, hogy vajon a felek csak egységesen dönthetnek-e a választottbíráskodás kikötéséről valamennyi társasági jogvitájukra vonatkozóan, vagy meghatározhatják azokat a jogvitákat, amelyeket erre a vitarendezési módra szánnak, míg a lehetséges jogviták fennmaradó része a rendes bíróság hatáskörébe tartozna.

A választottbíráskodásra vonatkozó általános elvek és szabályok szerint a felek teljes szabadságot élveznek a választottbíróság hatáskörének kijelölésében. Nincs olyan követelmény, hogy ha választottbíráskodásban állapodnak meg, akkor minden jogvitájukat kötelesek lennének választottbíróság elé utalni. A felek egy szerződéses jogviszonyban például meghatározhatják, hogy csak a teljesítéssel vagy csak a szerződés érvénytelenségével kapcsolatos vitákra kívánják a választottbíróság eljárását, vagy éppen kizárhatnak egyes kérdéseket a választottbíróság hatásköréből.

A tételes jogi szabályozásból a társasági jogi jogvitákkal kapcsolatban sem tűnik ki másfajta megközelítés. Azzal, hogy a törvény különböző kategóriáit határozza meg a társasági jogvitáknak, még sugallja is azt, hogy csak bizonyos ügycsoportokra kerüljön kikötésre a választottbíróság hatásköre. Az elméletben azonban erőteljesen megjelenik egy ezzel ellentétes álláspont. Sárközy Tamás szerint „nem kívánatos ugyanis, hogy egyes társasági jogviták a rendes bíróság, mások pedig – bizalmasan – a választottbíróság (esetleg több különböző választottbíróság) előtt folyjanak. A társaság ugyanis egységes egész, ahogy a középkorban kifejezték, a tagok kompániát képeznek.”²⁶

Nem teljesen világos ebből az okfejtésből, hogy milyen hátránnyal jár az, ha egy társaság egyes ügyeiben rendes bíróság, más ügyekben pedig választottbíróság jár el. Az anyagi jogi jogszabályoknak elvileg bármilyen eljárásban egyformán kellene érvényesülni, s az is tudvalévő, hogy teljesen egységes jogalkalmazásról akkor sem álmodhatunk, ha ugyanaz a fórumrendszer bírálja el a vitákat. Ha a felek választottbírósági hatáskört kötnek ki, az még nem jelenti azt, hogy minden egyes jogvitában ugyanolyan összetételű választottbírói tanács fog eljárni, s így az egységes elbírálás nem következik az azonos fórumból. Megjegyzendő ráadásul, hogy a választottbíróságoknál az egységes jogértelmezés és jogalkalmazás a jogorvoslati eljárások és kötelezően alkalmazandó iránymutatások hiányában még kevésbé biztosítható. Ellentmondás látszik továbbá az egységes fórumrendszert követelő álláspont és a vezető tisztségviselőkkel, felügyelőbizottsági tagokkal és könyvvizsgálókkal szembeni perekre a választottbíróság kiköthetőségét elutasító álláspont között. Ha ugyanis ezekre a perekre semmiképpen sem lehet választottbíráskodásban megállapodni, a társasági jogviták ugyanakkor választottbíróság elé utalhatók, akkor máris megtört az egységes eljárás illúziója. Ha – ezzel szemben – elfogadnánk a vezető tisztségviselőkkel (felügyelőbizottsági tagokkal, könyvvizsgálókkal) szembeni perekben is a választottbíráskodás lehetőségét, akkor elérhető lenne az, hogy a társaság valamennyi társasági jogi jogvitája egységesen választottbíróság elé kerüljön.

Ám a jogalkotás fejlődése is azt mutatja, hogy az egységes fórumrendszer nem olyan érték, amihez mindenképpen ragaszkodni kellene. A hatályos Gt. egyértelműen különbséget tesz olyan társasági jogviták között, amelyekre a választottbírósági hatáskör a létesítő okiratban köthető ki, és olyanok között, amelyeknél az érintett felek megállapodásán múlik a választottbíráskodás lehetősége. Ebből következően magából a törvényből is az következik, hogy ha egyes jogvitákra ki is kötik a választottbíráskodást, ez más típusú jogvitákkal kapcsolatban nem vonja maga után ugyanezt a követelményt, mert a társasági szerződés ilyen rendelkezésével nem lehet presszionálni más feleket arra, hogy kötelezően alá vessék magukat választottbírósági eljárásnak. Ha pedig már törvényi szinten feladni kényszerültünk azt az elvet, hogy minden társasági jogvitában vagy egységesen rendes bíróság, vagy egységesen választottbíróság járjon el, akkor nincs ok arra, hogy ragaszkodjunk ahhoz, hogy a társasági szerződésben szereplő kikötés minden olyan jogvitára kiterjedjen, amire elvi-

leg a társasági szerződésben lehet választottbírósági hatáskört kimondani. Úgy gondolom tehát, hogy – a választottbíráskodás alapelveinek megfelelően – a felek a társasági szerződésben meghatározhatják azt, hogy a lehetséges jogviták közül melyeket utalnak választottbírósági eljárásra, s melyekben igénylik az állami bíróság eljárását. Ez pedig a jelen pontban vizsgált kérdéssel kapcsolatban azt eredményezi, hogy előállhat olyan helyzet, amikor a társasági határozatnak a tag általi megtámadása választottbírósági eljárás keretében fog történni, míg rendes bíróság jár el akkor, ha a határozatot a vezető tisztségviselő vagy a felügyelőbizottság tagja kéri felülvizsgálni.²⁷

c) A tag kizárása

A Gt. 47. §-a értelmében a gazdasági társaság tagját a bíróság a gazdasági társaságnak a tag ellen indított keresete alapján kizárja a társaságból, ha a tagnak a társaságban maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné. Ez a szabály egyértelmű eligazítást ad abban a kérdésben, hogy a kizárás a társaság mint felperes és a kizárandó tag mint alperes között lefolytatandó perben történik, vagyis – a Gt. 10. § (1) bekezdésének fogalomrendszerében – a gazdasági társaság és a tag közötti jogvitáról van szó, amely társasági jogvitának minősül, s ezért ezekre az ügyekre kiterjedhet a társasági szerződésbe foglalt választottbírósági kikötés.

A bírósági gyakorlat azt is egyértelművé tette, hogy a kizárási per tárgyalására jogosult bíróság vagy választottbíróság jogosult a kizárandó tag tagsági jogainak felfüggesztéséről szóló döntés meghozatalára is. Törvénysértőnek találta a Legfelsőbb Bíróság azt a határozatot, amely a rendes bírósághoz benyújtott keresetlevelet a választottbírósághoz rendelte áttenni, s határozott a kizárást kimondó határozat végrehajtásának felfüggesztéséről is.²⁸ A Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a kizárási perhez kapcsolódó, a tagnak a per folyamatban léte alatti társasági státuszáról szóló döntést is csak a per elbírálására jogosult bíróság hozhatja meg. Ha a per a választottbíróság hatáskörébe tartozik, akkor a felfüggesztésről is csak a választottbíróság határozhat.

d) A tagsági jogok átruházásával kapcsolatos jogvita

A társaságok életével kapcsolatos gyakori perfajta az, amely a társaságban fennálló tagsági jogok – többnyire üzletrész vagy részvény – átruházásával kapcsolatosak. Vajon ezek a jogviták társasági jogvitának számítanak-e, s ennek megfelelően lehetséges-e ezekben az ügyekben választottbíráskodást kikötni?

A kérdés megválaszolását a Gt. 10. § (1) bekezdés b) pontjának megfogalmazása teszi bizonytalanná. A szöveg ugyanis úgy szól, hogy a tagok (részvényesek) egymás közötti jogviszonyában *a társasági szerződéssel (alapszabállyal, alapító okirattal) kapcsolatban, vagy a társaság működésével összefüggésben* (kiemelés tőlem – K.A.) keletkezett jogvita minősül társasági jogvitának. Márpedig szigorú értelemben sem az üzletrész, sem a részvény átruházása nem tekinthető a létesítő okirattal kapcsolatos vagy a társaság működésével összefüggő jogvitának. A tagsági jogok átruházása a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződését, illetve a részvénytársaság alapszabályát nem módosítja, de egyébként is a tagok között az átruházással összefüggésben felmerülő vita többnyire nem az átruházás társasági jogi hatásaival kapcsolatos, hanem a tagsági jogok értékével. Hasonlóképpen csak meglehetősen kiterjesztő értelmezéssel lehet az üzletrész vagy részvény átruházásából keletkező jogvitát a társaság működésével összefüggő vitának tekinteni. Szigorúan véve a tagoknak az átruházással kapcsolatos vitája a társaság működését közvetlenül nem érinti. Mindezek tezejébe az átruházásban érintett felek nem egyszerre tagjai a társaságnak, tehát – megint csak teljesen formálisan szemlélve a kérdést – a perindításkor nem áll fenn az a helyzet, hogy tagok egymás közötti vitájáról lenne szó, hiszen az átruházó már nem tagja a társaságnak.

Az itt jelzett értelmezési bizonytalanság nem okozna akkora problémát, ha elismernénk azt, hogy nem társasági jogvitában is ki lehet kötni választottbíróági hatáskört a Vbt. szabályai szerint. Mivel a Gt. 10. § (2) bekezdése értelmében a tagok egymás közötti vitájában amúgy sem a társasági szerződésben, hanem az érintett felek egymás közötti megállapodásával lehet választottbíróági útra terelni a jogvitát, az esetek egy részében ez megoldást jelenthetne. De még így is fennmarad a problémának az a része, hogy a tagok nem feltétlenül gazdasági tevékenységet hivatásszerűen folytató személyek, s még ha azok is, az üzletrész vagy részvény átruházása nem feltétlenül esik hivatásszerű gazdálkodási tevékenységes körébe, aminek következtében elesik az a lehetőség, hogy a felek a Vbt. alapján állapodjanak meg választottbíráskodásban.

Mivel korábban kifejtett álláspontom szerint a felek számára minél szélesebb körben lehetővé kellene tenni társasági jogviszonyaikkal kapcsolatban választottbíráskodás igénybe vételét, ezért az itt elemzett kérdés kapcsán is olyan jogértelmezést tartok támogathatónak, ami lehetővé teszi a tagsági jogok átruházásában részt vevő felek számára, hogy az ügyletükből eredő jogvi-

tájukkal választottbírósághoz fordulhassanak. Ez pedig úgy valósítható meg, ha a társasági jogvita fogalmát igen tágra feszítve az átruházással kapcsolatos vitákat tagok egymás közötti olyan vitájának tekintjük, amely a társaság működésével függ össze. Kétségtelen, hogy a vita résztvevői nem egyidőben tagjai a társaságnak, de a vita mégis a tagsági jogokkal függ össze: annak átruházása, illetve átruházással való megszerzése a vitát megalapozó ügylet. Ha pedig azt hangsúlyozzuk, hogy a társaság működésébe beletartozik a tagok tagsági jogainak gyakorlása is, akkor az a körülmény, hogy ki gyakorolhatja e jogokat, felfogható a társaság működésével összefüggő körülményként, s az átruházásból eredő vita felfogható a társaság működésével összefüggő vitaként.

Másodlagos megoldásként az is szóba jöhet, hogy a Vbt. rendelkezéseit értelmezzük viszonylag tágan, s a gazdasági társaságokban fennálló részesedések átruházását mindenképpen hivatásszerű gazdálkodási tevékenységgel összefüggő vitának tekintjük.²⁹ Ennek a megoldásnak azonban az is előfeltétele, hogy elismerjük a nem társasági jogi jogvitákban a Vbt. szerinti választottbírósági kikötés lehetőségét.

A kép teljessége érdekében érdemes megjegyezni, hogy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság az üzletrész-átruházási szerződésekből eredő jogvitákban meg szokta állapítani hatáskörét, ha az átruházási szerződésben választottbírósági klauzula szerepel.

4. Választottbíróság kikötése külföldi részvételű társaságok esetén

Sajátos rendelkezést tartalmaz a Bef. tv. a választottbíráskodás kiköthetőségéről a külföldi részvétellel működő gazdasági társaságokra vonatkozóan. Amikor 1988-ban újraszabályozták a társasági jogot, annak egyik kifejezett célja és vívmánya volt a külföldiek magyar társaságokban való részvételének a korábbiaknál sokkal szélesebb körű lehetővé tétele, s ezzel külföldi tőkének a magyar gazdaságba történő bevonása. Annak érdekében, hogy a remélt tőkebeáramlás valóban megtörténjen, Magyarországnak demonstrálnia kellett, hogy – az akkor még fennálló szocialista gazdasági és társadalmi viszonyok ellenére is – a külföldiek befektetései teljes biztonságot élveznek. A bizalom hiányának egyik forrása lehetett az, ha a külföldiek az esetleges társasági jogi jogvitáik rendezésére kénytelenek a magyar bírósági vagy más vitarendezési rendszert igénybe venni. Azért, hogy ez a veszély ne akadályozza a külföldi befektetéseket, a Bef. tv. több más, a befektetések biztonságát deklaráló, garanciá-

lis szabály mellett kimondta, hogy a külföldi részvétellel működő társaságnak a társasági szerződésével kapcsolatos jogvitákban belföldi vagy külföldi, rendes vagy választottbíróóság jár el, ha a társaság alapítói, illetve tagjai ezt írásban kikötötték.³⁰

Dacára annak, hogy időközben a társasági jogi szabályozás – és ezen belül a külföldiek magyarországi befektetéseire vonatkozó szabályanyag – többször is jelentősen átalakult, illetve a választottbíráskodásról is teljesen új szabályok születtek, a Bef. tv. idézett rendelkezése érintetlen maradt. Ebből pedig az következik, hogy a külföldi részvételű társaságokban a választottbíróesági kikötést nem a Gt. és a Vbt. által megszabott feltételek szerint kell vizsgálni, hanem pusztán az a kérdés, hogy a szóban forgó jogvita a társasági szerződéssel kapcsolatos-e, és az alapítók, illetve a tagok megállapodtak-e írásban a választottbíráskodásról.

A társasági szerződéssel való összefüggés terjedelme – irányadó bírósági gyakorlat hiányában – nehezen ítéltető meg. Mivel a társaság léte a társasági szerződésen alapul, végső soron minden, a társasággal kapcsolatos jogvita kapcsolatba hozható a társasági szerződéssel is. Ha a szabályozás eredeti funkcióját tekintjük, vagyis azt, hogy a külföldi befektetők számára minél komfortosabbá tegyünk magyarországi gazdasági tevékenységüket, akkor valószínűleg ez a tág értelmezés lehet a helyes. Különösen nem lenne szerencsés a Bef. tv. hivatkozott rendelkezésére alapított választottbíróesági szerződések érvényességét az utóbb hatályba lépett társasági jogi, illetve választottbíróesági szabályozás alapján kétségbe vonni, hiszen ez éppen azt a befektetői bizalmat ásná alá, aminek az elnyerése a rendelkezés célja volt. Nyilvánvaló azonban, hogy azokban az esetekben, amelyekben más szabályok miatt kizártnak tekintendő a választottbíráskodás kikötése,³¹ ott a külföldi részvételű társaságoknál sem lehet érvényesen megállapodni a választottbíróeság igénybevételeben.

A Bef. tv. a választottbíróesági szerződés alanyait és megjelenési helyét illetően is meglehetősen lazán szabályoz: nem írja elő azt, hogy magában a társasági szerződésben kellene megállapodni, egyszerűen csak írásba foglalt megállapodásról rendelkezik, amely megállapodásnak az alapítók, illetve a tagok lehetnek alanyai. Ha alapítók alatt a társaság első tagjait értjük, akkor is problémát okozhat az, ha nem a társasági szerződésbe foglalták a választottbíróesági megállapodást, mert ilyenkor kétségessé válhat, hogy az kihat-e a társaságban később részesedést szerző tagokra, akik csak a társasági szerződés feltétele-

it ismerhették, és nem fogadták el kifejezetten a választottbíróági hatáskört kimondó külön megállapodást. Ha ezen felül azt is figyelembe vesszük, hogy részvénytársaság nyilvános alapítása esetén az alapítók fogalma speciális személyi kört jelöl, akkor az alapítóknak a társasági szerződéssel kapcsolatos valamennyi jogvitára vonatkozó választottbíróági szerződés megkötésére való feljogosítása további elvi kérdéseket vethet fel, hiszen itt előállhatna az a helyzet, hogy nem tagok, illetve nem az összes tag állapodik meg a társasági szerződéssel kapcsolatos valamennyi jogvita választottbíróági hatáskörbe utalásáról. Álláspontom szerint ezek az ellentmondások csak úgy oldhatók föl megnyugtatóan, ha a választottbíróági szerződés hatályát kizárólag az abban résztvevőkre vagy utóbb azt magukra nézve kötelezőnek elfogadó személyekre állapítjuk meg.

5. Választottbíróági kikötés a szindikátusi szerződésben

A jelen tanulmánynak nem lehet feladata a szindikátusi szerződés lényegének, fogalmának részletes vizsgálata.³² Azt azonban meg kell állapítanunk, hogy a társasági viszonyokra vonatkozó vagy a társasági viszonyokkal kapcsolatos más viszonyaikkal összefüggő akaratukat a felek a gyakorlatban nemcsak a társasági szerződésben (vagy más létesítő okiratban), hanem attól elkülönítve, önálló szerződésben is rendezhetik. Kérdéses lehet, hogy e külön megállapodásban ki lehet-e kötni választottbíráskodást, s az ilyen kikötés mire terjedhet ki.

E kérdések megválaszolásához mindenekelőtt el kell különítenünk a szindikátusi szerződésben a társasági jogviszonyokra vonatkozó és a társasági viszonyokhoz kapcsolódó, de nem társasági jogi jellegű rendelkezéseket (mint például a társaság gazdasági tevékenységéhez szükséges szolgáltatások nyújtására irányuló kötelezettségvállalásokat). A társasági jogviszonyok körében az válhat kérdésessé, hogy a Gt. szerint társasági jogvitának minősülő konfliktusra vonatkozóan egyáltalán tartalmazhat-e kikötéseket a szindikátusi szerződés, és ha igen, akkor ezzel kapcsolatban lehet-e választottbíróági szerződést kötni a szindikátusi szerződésben. Az elméletben olyan álláspont kezd kikristályosodni, hogy a szindikátusi szerződés tartalmazhat ugyan társasági jogi tartalmú kikötéseket, de ha ezek ellentétesek lennének a társasági jogi szabályozással, illetve a létesítő okirat rendelkezéseivel, akkor önkéntes teljesítés hiányában a szindikátusi szerződés célzott társasági jogi következményei nem lesznek ki-

kényszeríthetőek, helyettük a polgári jog általános szankciójaként kártérítési igény érvényesíthető.

Ha ezt az anyagi jogi megoldást elfogadjuk, akkor ennek jól megfeleltethető az az eljárásjogi következtetés, hogy mire a szindikátusi szerződés megszegéséből eredő igény érvényesítésre kerül, addigra elveszti társasági jogi jellegét, s „egyszerű” kártérítési igényként fog megjelenni, aminek választottbírószági elbírálására pedig indokolatlan lenne az általánostól eltérő feltételeket szabni, vagyis a szindikátusi szerződésben szereplő választottbírószági klauzula a szerződés megszegéséből eredő kártérítési igényekre a Vbt. feltételrendszere alapján kiterjedhet.

Az viszont nyilván nem lenne kívánatos sem anyagi jogi, sem eljárásjogi értelemben, hogy a szindikátusi szerződés a társasági szerződés (alapító okirat vagy alapszabály) helyébe lépjen, ezért társasági jogi jogkövetkezmények kikényszerítését célzó, és a Gt. szerint társasági jogi jogvitának minősülő ügyekben a választottbírószág csak akkor járhat el, ha teljesülnek a Gt-ben előírt feltételek. Amennyiben olyan jogvitáról van szó, amelyre a Gt. 10. § (2) bekezdése megköveteli, hogy a választottbírószági kikötés a társasági szerződésben szerepeljen, akkor a szindikátusi szerződésbe foglalt választottbírószági klauzula nem fogja megalapozni a választottbírószág hatáskörét.

Egyébként is a társasági szerződés és a szindikátusi szerződés között nem lehet átjárás a választottbírószági kikötést illetően: a társasági szerződésben a társasági szerződésből eredő vagy azzal összefüggő jogvitákra kikötött választottbíráskodás nem érvényesülhet a szindikátusi szerződésből eredő vitákban, és fordítva: a szindikátusi szerződésben szereplő választottbírószági klauzula nem alapozza meg a választottbírószág hatáskörét a társasági szerződésből eredő jogvitákban.³³

Azokban az esetekben azonban, amikor a Gt. rendelkezései szerint a választottbírószági megállapodásnak nem a társasági szerződésben, hanem a vitában érintett felek közötti szerződésben kell létrejönnie, társasági jogvitára vonatkozó érvényes választottbírószági kikötést tartalmazhat egy olyan szindikátusi szerződés is, amelynek részesei a jogvita résztvevői, feltéve, hogy a szindikátusi szerződésbe foglalt kikötésből egyértelműen megállapítható, hogy a választottbírószági klauzula nemcsak a szindikátusi szerződésből eredő vitákra, hanem a társasági jogviták előbb említett körére is kiterjed.

A szindikátusi szerződések nem társasági jogi tartalmú rendelkezéseivel

kapcsolatban a szindikátusi szerződés a Vbt. általános szabályai szerinti feltételrendszer mellett tartalmazhat választottbírósi szerződést.

IV. A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS KIZÁRTSÁGA

Bármennyire kívánatos is az, hogy a felek minél szélesebb körben állapodhassanak meg jogvitáik választottbírósi eljárási szabályairól, bizonyos esetekben ezt a lehetőséget kizártnak kell tekintenünk még olyankor is, amikor egyébként a szóban forgó jogvita megfelelne a választottbíráskodás kritériumainak. Érdeemes lehet röviden áttekinteni ezeket az esetköröket is.

1. Cégeljárás

A társasági jogviszonyok keletkezésével, módosulásával, megszűnésével kapcsolatban a törvényi szabályozás (elsősorban a Ctv. és a Gt.) egy sor feladatot bíz a cégbírói eljárásokra,³⁴ s ennek megfelelő hatáskört biztosít számukra. Ezek a hatáskörök jelentős részben nem jogviták rendezésére szolgálnak, tehát nem konfliktushelyzetben lévő szereplők vitájának eldöntése a feladat, ezért ebben a körben fogalmilag kizártnak kell tekintenünk a választottbíráskodást. Nyilvánvaló, hogy egy társaságnak a cégnyilvántartásba való bejegyzéséről nem dönthet a felek által kijelölt választottbírósi eljárás, már csak azért sem, mert a nyilvántartásnak harmadik személyekre is kiható, garanciális jelentősége van. Ha egy jogvitát a választottbírósi eljárás tévesen ítél meg, arra lehet azt mondani, hogy a felek a választottbírósi eljárás kikötésével a választottbírósi eljárás tévedésének, helytelen döntésének kockázatát is magukra vállalták,³⁵ de ez csak addig állja meg a helyét, amíg a döntésnek kizárólag a felekre lehet hatása. A cégnyilvántartásba való bejegyzésnek azonban alapvetően harmadik személyek, a nyilvánosság, a társadalom számára kell információt hordoznia, ezért a döntés kockázata nem csak a társaságra vagy annak tagjaira, hanem minden kívülállóra is kihat, választottbírósi eljárás tehát ezért sem jöhet szóba.

Kicsit több létjogosultsága lehet ennek a kérdésnek olyan esetekben, amikor a cégbírósi eljárás konfliktushelyzetben jár el, végső soron egymással szemben álló jogalanyok közötti vitát bírál el. Ilyen lehet néhány törvényességi felülvizelési eljárás, illetve a kisebbség védelmét szolgáló jogok érvényesítésére rendszeresített cégbírósi eljárások. Ezekben az esetekben a tagok egymás közötti, illetve a tag és a társaság közötti, társasági jogviszonyokkal kapcsolatos konfliktusról lehet szó, ami elvileg beleeshetne a társasági jogviták fogalomkörébe. Mégis kizártnak kell tekintenünk a választottbírósi eljárás hatáskört, mert nemperes eljárás-

sokról van szó, a törvényesség biztosítása az egész társadalom érdekét szolgáló, garanciális intézmény, ami nem adható a felek „magánbíróságának” kezébe, s a törvényességi felügyelet keretében hozható intézkedések olyan állami szankciók alkalmazását jelentik, amelyre nem állami szervet nem lehet feljogosítani. Az eljárás nemperes jellege a Vbt. azon rendelkezésének fényében lehet figyelemreméltó szempont, amely szerint a felek bírósági *peres eljárás helyett* (kiemelés tőlem – K.A.) állapothatnak meg választottbíráskodásban,³⁶ amiből az következik, hogy nemperes eljárások nem helyettesíthetők választottbírószági eljárással.

A cégeljárással összefüggésben a törvény szabályoz néhány peres eljárást is, ahol ismét felvetődhet, hogy vajon a peres felek e perek elbírálását nem utalhatják-e választottbírószág hatáskörébe. A Ctv. 65. § (1) bekezdése kimondja például, hogy a bejegyzési (változásbejegyzési) kérelemnek helyt adó végzés ellen fellebbezésnek nincs helye, de a végzés vagy az annak meghozatala alapjául szolgáló iratok jogszabályba ütközése miatt az ügyész, valamint az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz – a rendelkezés őt érintő részére vonatkozóan – pert indíthat a cég ellen a végzés hatályon kívül helyezése iránt a cég székhelye szerint illetéke megyei bíróság előtt.

A Ctv. 69. § (1) bekezdése arról rendelkezik, hogy a cég bejegyzését követően a cég alapítása érvénytelenségének megállapítása iránt a cég ellen a cég bejegyzését elrendelő végzés Céggközlönyben történő közzétételétől számított hathónapos jogvesztő határidőn belül a cég székhelye szerint illetékes megyei bíróság előtt indítható per. A perindításra az ügyész, illetve az jogosult, aki jogi érdekét valószínűsíti.

A Ctv. 70. § (1) bekezdése pedig arról szól, hogy a cég bejegyzését követően a létesítő okirat cégjegyzékadattal össze nem függő módosítása érvénytelenségének megállapítása a Ctv. 69. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően kérhető.

Álláspontom szerint ezek a perek sem utalhatók választottbírószág elé még akkor sem, ha a per a tag és a társaság vagy a tagok egymás közötti pereként jelenik meg. Ennek oka elsősorban nem abban keresendő, hogy a törvény az idézett esetekben kifejezetten rendelkezik az eljárásra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságról, hiszen olyan perfajtáknál, ahol nem vitásan kiköthető választottbíráskodás, a jogi szabályozásból szintén egyértelműen levezethető,

hogy mely állami bíróság jogosult eljárni az ügyben, s a választottbíróság éppen e helyett az állami bíróság helyett lesz jogosult eljárni.

A választottbíráskodás azért tűnik kizártnak ezekben az ügyekben, mert megint csak a közhiteles és garanciális jelentőségű nyilvántartás adatait érintheti a per kimenetele. Ez alól talán a bejegyzett cég létesítő okiratának cégjegyzékadatát nem érintő módosításával kapcsolatos per jelent kivételt, ahol legfeljebb az indokolhatja a hasonló szabályozást, hogy a módosított létesítő okirat cégiratként a nyilvánosság számára ismertté válik, s ilyen módon az érvénytelenség megint csak harmadik személyek helyzetét érintheti. A bejegyző határozat hatályon kívül helyezése iránti perben szükségszerűen egy rendes bírósági határozatról rendelkezik a perbíróság, s az aligha lenne elfogadható, hogy végső soron a felek által kijelölt választottbírók az állami bíróság határozatát hatályon kívül helyezték.

Mindebből az is következhethet, hogy amíg a cég nem került bejegyzésre a cégjegyzékbe, addig nincs olyan ok, ami a társasági szerződés érvényességével kapcsolatos jogviták elbírálásában kizárná a választottbírói hatáskört. A Gt. 12. § (3) bekezdése ugyan kizárólag anyagi jogi tartalommal mondja ki azt, hogy a cégbejegyzés előtt az érvénytelenségre az általános polgári jogi szabályok alkalmazandók, de ugyanolyan okból, ami miatt ez megengedhető, álláspontom szerint választottbírói szerződést is köthetnek a felek ezekre a jogvitákra. Ebben az esetben persze fennállhat az a veszély, hogy az érvénytelenségi perben eljáró bíróság álláspontjától eltérően a cégbíróság a társasági szerződést érvénytelennek találja, de ez a konfliktus minőségileg nem különbözik attól, ha az érvénytelenségi perben rendes bíróság jár el.

2. Végelszámolási eljárás

A végelszámolási eljárásról a Ctv. 96. §-a akként rendelkezik, hogy a végelszámolással összefüggő nemperes eljárásokban a cég székhelye szerinti cégbíróság, az e fejezetbe foglalt peres eljárásokban pedig a cég székhelye szerinti illetékes megyei (fővárosi) bíróság jár el. A cégbíróság garanciális jellegű közreműködése, illetve a végelszámolásnak harmadik személyekre (elsősorban a társasági hitelezőkre) is érvényesülő hatása, valamint az eljárás nemperes jellege miatt az vitán felül áll, hogy a végelszámolási eljárás lefolytatásával kapcsolatos cégbírósági hatáskör a felek megállapodása alapján sem cserélhető fel választottbírói hatáskörrel. A peres eljárásokra vonatkozóan is alapvetően

az eljáráshoz kapcsolódó közérdek, harmadik személyek védelme indokolhatja azt az értelmezést, amely szerint a választottbíróvási hatáskör kizárt. Ebben a körben azonban valóban csak sajátosan a végelszámolási eljáráshoz kapcsolódó perekről [például a Ctv. 99. § (5) bekezdése szerinti perről] lehet szó, de a végelszámolás alá került társaság által korábban, az árucserre-szerződéseiben kikötött választottbíróvási hatáskör a végelszámolási eljárás megindulása ellenére is érvényesülhet.

3. Vagyonrendezési eljárás

A végelszámolási eljárásnál felhozott okok a vagyonrendezési eljárással³⁷ kapcsolatban is kizárják azt, hogy az érintett felek akár előre (netán a társasági szerződésben), akár az eljárásra okot adó körülmények felmerültekor úgy állapodjanak meg, hogy a vagyonrendezési eljárás lefolytatását választottbíróvási bízák. Bár a jogutód nélkül megszűnt társaság tulajdonaként feltűnő vagyontárggyal kapcsolatban lehetnek név szerint azonosítható érdekeltek (például a megszűnt társaság volt tagjai, vagy azok a hitelezők, akiknek kielégítetlen követelése maradt fenn a társaság megszűnésekor), a vagyontárgy sorsának rendezése azonban nem lehet egyik vagy másik érdekelt kizárólagos ügye, ezért az ilyen eljárás nem vihető választottbíróvási elé. Az eljárás nemperes jellege és a nyilvánosság is kizárja a választottbíróvási hatáskört.

4. Csőd- és felszámolási eljárás

Ezeknél az eljárásoknál is érdemes külön vizsgálni magának az eljárás lefolytatásának, illetve az eljárás során vagy ahhoz kapcsolódóan zajló peres eljárásoknak a kérdését.

A Cstv. 6. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a csődeljárás és a felszámolási eljárás az adós – az eljárás lefolytatására irányuló kérelem benyújtásának napján bejegyzett – székhelye szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróság hatáskörébe tartozó nemperes eljárás. Hasonlóan a végelszámolási eljáráshoz, itt is érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy önmagában a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező állami bíróság kijelölése még nem jelentené szükségszerűen a választottbíróvási hatáskör kizártságát. Az eljárás nemperes jellege azonban már egyértelműen eldönti azt, hogy a felszámolási eljárás lefolytatása nem bízható választottbíróvási eljárásra, s ezt az eljárás közérdekvédelmi funkciója, nyilvános jellege csak megerősíti.

A felszámolási eljárás megindulása sajátosan hathat a felszámolás alá került

társaság által kötött választottbíróági szerződések érvényesülésére. A Cstv. 38. § (2)-(3) bekezdései értelmében a felszámolás kezdő időpontja előtt indult peres és nemperes eljárások a korábban eljáró bíróság előtt folytatódnak, a felszámolás kezdő időpontja után azonban a gazdálkodó szervezet ellen a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás keretében lehet érvényesíteni. Ez annyit tesz, hogy a felszámolási eljárás megindulása után a pénzkövetelésekkel kapcsolatban kötött választottbíróági szerződés már nem működhet, mert az egyes követeléseket a felszámolás mint egyetemes végrehajtás keretében kell érvényesíteni, s ahogy fentebb jeleztem, a felszámolási eljárásban választottbíróság nem járhat el. Ebben a körben azonban nem elsősorban társasági jogvitákra kell gondolnunk, hanem alapvetően az árucserre-szerződésekből eredő követelésekre kikötött választottbíráskodás helyett kell az igényt a felszámolási eljárás keretei között érvényesíteni.

Ezzel ellentétben sajátosan társasági jogi viszonyokat érint a wrongful trading társasági jogi tilalmának vetülete a felszámolási jogban. A Gt. 30. § (3) bekezdése értelmében a gazdasági társaság fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet bekövetkeztét követően a vezető tisztségviselők ügyvezetési feladataikat a társaság hitelezői érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. Arra az esetre pedig, ha e kötelezettségüket felróható módon megszegnék, s a társaság fizetéseképtelenné vált, külön törvény a vezető tisztségviselőknek a hitelezőkkel szembeni helytállási kötelezettségét írhatja elő. A szóban forgó külön törvény a Cstv., amelynek 33/A. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a hitelező vagy a felszámoló a felszámolási eljárás ideje alatt keresettel kérheti a bíróságtól [Cstv. 6. § (1) bekezdés] annak megállapítását, hogy azok, akik a gazdálkodó szervezet vezetői voltak a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően ügyvezetési feladataikat nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látták el, és ezáltal a társasági vagyon a keresetben meghatározott mértékben csökkent. E megállapítás után, a felszámolási eljárás jogerős lezárását követő 90 napos jogvesztő határidőn belül bármely hitelező a bíróságtól [Cstv. 6. § (1) bekezdés] kérheti a vezető tisztségviselő marasztalását [Cstv. 63. § (3) bek.]. Amikor a jogszabályszöveg bíróságra utal, szükségesnek látja zárójelben jelezni, hogy melyik bíróságról – nevezetesen a felszámolási eljárást folytató rendes bíróságról – van szó. Ez azt jelentené, hogy ezekben az ügyekben – bár peres eljárásokról van szó – kizárt a választottbíróági hatáskör? Véleményem szerint igen, még akkor is, ha

egyébként a vezető tisztségviselők felelősségre vonásával kapcsolatban – amint fentebb kifejtettem³⁸ – általában nem tartanám kizártnak a választottbíróági eljárást. A most idézett szabályok szerinti perekben viszont azért tűnik szükségyszerűnek a rendes bíróság eljárása, mert ezek az ügyek túlmutatnak a peres feleken. A felelősség alapjának megállapítása iránti pert bármelyik hitelező és a felszámoló is megindíthatja, de arra később olyan hitelezők is igényt alapozhatnak, akik nem vettek részt a megállapítási perben. Ilyen feltételek mellett nem lehet a per elbírálását a felek által jelölt választottbírókra bízni. A marasztalási per első pillantásra talán kizárólag a peres felekre lenne hatással, de a Cstv. 63. § (3) bekezdése azt is kimondja, hogy ha a perindítási határidőn belül több hitelező terjeszt elő keresetet, akkor a bíróság köteles a pereket egyesíteni és a követelések arányos kielégítéséről rendelkezni. Ennek pedig az oka, hogy a felelősséget megállapító ítéletben a bíróság azt is kimondja, hogy milyen összeg erejéig áll fenn a vezető tisztségviselő felelőssége. Az összeg korlátozottsága miatt a hitelezők egymással konkurálhatnak, amit az egységes elbírálással lehet kezelni. Az ügyek egyesített elbírálása viszont csak akkor biztosítható, ha ugyanaz a bíróság jár el minden hitelező ügyében. Ebből eredően kizártnak kell tekintenünk azt, hogy egyes ügyeket választottbíróóság elé vigyenek.

A Cstv. a gazdasági társaságokban gyakorolt befolyáson alapuló felelősségre vonatkozóan is tartalmaz szabályt. A 63. § (2) bekezdése kimondja, hogy a minősített többséget biztosító befolyás alatt álló, valamint egyszemélyes gazdasági társaság felszámolása esetében a befolyással rendelkező, illetve az egyedüli tag (részvényes) korlátlan felelősséggel tartozik a társaság minden olyan kötelezettségéért, amelynek kielégítését a felszámolási eljárás során az adós vagyona nem fedezi, ha a hitelezőnek a felszámolási eljárás során, vagy annak jogerős lezárását követő 90 napos jogvesztő határidőn belül benyújtott keresete alapján a bíróság megállapítja e tagnak (részvényesnek) – az adós társaság felé érvényesített tartósan hátrányos üzletpolitikára figyelemmel – korlátlan és teljes felelősségét a társaság tartozásaiért. Bár ez a szabály nem tartalmaz kifejezett utalást arra, hogy bíróság alatt a felszámoló bíróságot kell érteni, de a Cstv. 6. § (1) bekezdésének abból a rendelkezéséből, amely szerint e jogszabályban a továbbiakban „bíróság” alatt a felszámolást lefolytató bíróság értendő, kifejezett utalás nélkül is az adódik, hogy a bíróság a felszámolást folytató bíróság lenne.³⁹ Tartalmilag ezt a következtetést megint csak az támaszthatja alá, hogy a perben kért megállapítás a felperesként fellépő hitelezőn kívül más hitelezők

igényének megalapozására is szolgálhat, ezért ezt az ügyet nem lehet a felek által jelölt választottbírókra bízni.

Hasonló következtetésre juthatunk a Cstv. 63/A. §-ában foglalt felelősségi szabállyal kapcsolatban is, amely a többségi részesedését három éven belül átruházó volt tag felelősségének megállapítását teszi lehetővé a felszámolás alatt lévő társaság hitelezője vagy felszámolója által indított kereset alapján, feltéve, hogy a felszámolási eljárást megszüntetési eljárás előzte meg, s a tartozások a saját tőke 50 %-át meghaladják. Itt sincs kifejezett utalás a felszámoló bíróságra, de a Cstv. 6. § (1) bekezdésének rendelkezéseiből és a megállapításnak a feleken túlmutató hatásaiból mégis csak arra kell következtetnünk, hogy az ilyen perekben sem járhat el választottbírószág.

5. A nemzetközi magánjogi szabályozás

Érdemes még megvizsgálni, hogy a társaságokra vonatkozó nemzetközi magánjogi szabályozás nem korlátozza-e bizonyos esetekben a választottbíráskodás kiköthetőségét. Ebből a szempontból a Nmjt. 62/A. §-ának lehet jelentősége, amely szerint kizárólag magyar bíróság vagy más hatóság járhat el belföldi székhelyű jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság alapításával, fizetéseképtelenségével, megszűnésével kapcsolatos eljárásban, a jogi személy (társaság) nyilvántartásba vételének alapjául szolgáló szerződés vagy alapszabály (alapító okirat) érvényességével kapcsolatos eljárásban, illetőleg a jogi személy (társaság) szervei által hozott határozatok felülvizsgálata iránti eljárásban,⁴⁰ továbbá jogoknak, tényeknek és adatoknak belföldön vezetett köz-hitelű nyilvántartásba történő bejegyzését érintő eljárásban.⁴¹

E szabályozással kapcsolatban felvethető az a kérdés, hogy a magyar bíróságra vagy más hatóságra való utalás egyben azt is akarja-e jelenteni, hogy kizárólag állami bíróság vagy hatóság járhat el ezekben az ügyekben, s ezért a választottbíráskodás kizárt lenne? Álláspontom szerint ez az értelmezés – bár nyelvtanilag és logikailag esetleg levezethető a szövegből – nem lenne helyénvaló több szempontból sem. Mindenekelőtt figyelemmel kell lenni a nemzetközi magánjogi szabályozás céljára, funkciójára. Ennek a szabályozásnak nem lehet feladata az igényérvényesítési módok közötti választás és ezzel kapcsolatos korlátozások bevezetése. Különösen nem lenne alapos az az értelmezés, amely azzal a következménnyel járna, hogy nemzetközi elemet is tartalmazó vitában más fórumrendszert lehetne igénybe venni, mint kizárólag belföldi jogvitákban.

Ha ugyanis elvileg megengedhető valamely jogvitában a választottbíráskodás, akkor teljességgel indokolatlan lenne kizárni ezt a nemzetközi elemet is tartalmazó, de ugyanilyen tárgyú viták esetében.

Ha a Nmjt. idézett rendelkezését a választottbíráskodás lehetőségét kizáró normaként fognánk föl, ellentétbe kerülnénk más törvényi szabályokkal is. A Bef. tv. már elemzett 44. §-a éppen a külföldi részvétellel működő társaságok esetén engedi meg, hogy a társasági szerződéssel kapcsolatos vitákra a felek belföldi vagy külföldi rendes vagy választottbíróóság hatáskörét kössék ki. Ilyen tartalmú szabályozás mellett legalábbis furcsa lenne az olyan jogértelmezés, amely a külföldi részvételű társaságoknál kizárná a választottbíráskodást.

A Gt. 10. §-ából az is nyilvánvaló, hogy a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatával kapcsolatban is elfogadhatónak tartja a törvényi szabályozás a választottbíróeseti eljárást. A Nmjt.-nek tehát nem lehet az az értelme, hogy teljes egészében kizárja ebben a körben a választottbíráskodást, mert akkor a Gt-vel kerülné ellentmondásba. Az az értelmezés pedig, amely ilyen korlátozást csak a külföldi részvételű társaságokra vezetne be, az ilyen társaságokat indokolatlanul hozná hátrányosabb helyzetbe.

Mind Ezeket a szempontokat figyelembe véve álláspontom szerint a helyes értelmezés szerint az Nmjt. csak azt szabályozhatja, hogy az egyéb szabályok alapján eljárni jogosult bíróság vagy választottbíróóság melyik ország bírósága, választottbíróesete lehet. Kétségtelen, hogy a választottbíróesete egy országhoz kötése nem feltétlenül szerencsés lépés (és továbbra is ellentétben áll a Bef. tv. vonatkozó rendelkezésével), de még mindig helyesebbnek tűnik, mint a választottbíráskodás teljes kizárása. A teljesen következetes megoldás az lehetne, ha a Nmjt. szabályozása csak olyan ügyekre terjedne ki, amelyekben egyébként kizárt a választottbíráskodás. Ilyen ügyekben minden további nélkül ki lehet mondani a magyar bíróságok kizárólagos joghatóságát. Így például a belföldi székhelyű társaságok nyilvántartásával kapcsolatos eljárásokban helyénvaló lehet a magyar bíróság kizárólagos joghatósága, hiszen az ilyen ügyekben – mint korábban kifejtettük – valóban csak rendes bíróság járhat el.

V. MILYEN VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ELJÁRÁSA KÖTHETŐ KI?

A választottbíróesetek különböző fajtái ismeretesek. Megkülönböztethetjük az eseti és állandó választottbíróeseteket, s az állandó választottbíróesetekből is többféle működik Magyarországon.⁴² Olyan rendelkezés nincs, amely kizárta

tenné társasági jogvitákra eseti választottbíróóság hatáskörének kikötését, sőt a Gt. 10. §-ának (2) bekezdése kifejezetten utal arra, hogy bármelyik típusú választottbíróóság kiköthető, főszabály szerint tehát a felek eldönthetik, hogy eseti vagy állandó választottbíróóság eljárásának vetik-e alá magukat. A teljes választási szabadságnak ugyanakkor kétirányú korlátja is lehet. Egyrészt ugyanis az állandó választottbíróóságok egy része csak meghatározott tárgyú jogvitákban jogosult eljárni, másrészt viszont ezekben a speciális jogvitákban akár kizárólagos hatáskörrel is rendelkezhetnek.

„Általános hatáskörű”, azaz a jogvita tárgya szerint nem specializált állandó választottbíróóság a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság, amelynek az eljárása a Vbt. feltételrendszere alapján minden olyan jogvitára kiköthető, amelyre valamely másik állandó választottbíróóság kizárólagos hatáskörét törvény nem rögzíti. Ugyanakkor társasági jogviszonyon alapuló jogviták nem vihetők olyan állandó választottbíróóság elé, amelynek törvényben meghatározott ügykörébe a társasági jogviták nem tartoznak bele.

Egy állandó választottbíróóság kizárólagos hatáskörét megállapító szabályozás alapját a Vbt. 2. § (2) bekezdésében találhatjuk, amely szerint az ügyek meghatározott körére törvény előírhatja valamely állandó választottbíróóság kizárólagos hatáskörét. A társasági jogvitákat érintően a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróóság hatáskörének törvényi szabályozásában találunk olyan elemeket, amelyek kizárólagos hatáskört állapítanak meg. A Tpt. 376. § (3) bekezdése felsorolja azokat az ügyeket, amelyekben helye lehet a szóban forgó választottbíróóság eljárásának. A felsorolás társasági jogviszonyokat érintő, mégpedig a részvénytársaságokkal kapcsolatos jogvitákat is magában foglal, hiszen a részvénytársaság szükségszerűen kibocsát részvényeket, s a részvény mint értékpapír a tőkepiaci szabályozásnak is tárgya.

Így a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróóság eljárását lehet kikötni

- a részvény forgalomba hozatalával, befektetési és árutőzsdei szolgáltatással, valamint kiegészítő befektetési szolgáltatással,
- a befektetők egymás közötti, részvénnel vagy
- a részvényesi jogokkal

kapcsolatos jogvitákra.⁴³ Ráadásul a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróóság hatásköre – a részvényesi jogokkal kapcsolatos jogviták kivételével – a fentebb említett társasági jogi jogvitákban kizárólagos, bár ez a

kizárólagosság csak a belföldi székhelyű állandó választottbíróságokkal szemben érvényesül.⁴⁴ Ez annyit jelent, hogy a szóban forgó jogvitákra nem lehet érvényesen a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság vagy eseti választottbíróság hatáskörét kikötni, hanem kizárólag a Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróság eljárásában lehet megállapodni, a másfajta megállapodás jogszabályba ütköző, ezért semmis lesz.

Érdemes még felhívni a figyelmet arra, hogy a Tpt. kellő körültekintéssel kimondja azt is, hogy a Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróság eljárása kiköthető akkor is, ha nem teljesül a Vbt-nek az a követelménye, amely szerint legalább az egyik félnek gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozónak kell lennie, s a jogvitának is ezzel kell kapcsolatban állnia.⁴⁵

VI. A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI KIKÖTÉS MÓDJA

Bármilyen választottbíráskodásról legyen is szó, alapkövetelmény az, hogy a jogvitában érintett felek megállapodjanak abban, hogy jogvitájukat a rendes, állami bíróság helyett választottbíróság bírálja el. Amint arról szó volt, vitakérdésként merült föl az, hogy milyen formában kell megjelenie a választottbírósági szerződésnek ahhoz, hogy azt érvényes választottbírósági klauzulának lehessen tekinteni. A vita abból adódott, hogy az 1997-es Gt. 52. §-ának megfogalmazása szerint a felek a társasági jogi jogvitákra a társasági szerződésben köthetnek ki választottbíráskodást. E szabállyal kapcsolatban Bauer Miklós arra hívta fel a figyelmet, hogy a Vbt. 5. § (2) bekezdése szerint a választottbírósági szerződést más szerződés részeként vagy önálló szerződés-ként is lehet kötni, s nem feltétlenül szükséges a választottbíráskodásban a jogviszony keletkezésekor megállapodni, hanem elképzelhető az is, hogy a felek később, a jogvita felmerültekor egyeznek meg abban, hogy a vita elbírálását választottbíróságra bízzák. Bauer Miklós szerint a társasági jogviták esetén is meg kellett volna hagyni ezt a lehetőséget a feleknek, mert ellenkező esetben nehezen feloldható ellentmondás keletkezik a Vbt. és a Gt. között.⁴⁶

Ezzel szemben Sárközy Tamás úgy látta, hogy jogszabályi ütközésről nem lehet szó, mert azonos szintű jogforrásokról (azaz törvényekről) lévén szó, a későbbi és speciális jogszabálynak (azaz az 1997-es Gt-nek) módja volt eltérni a korábbi és általános szabálytól. A társasági jogviták egységes elbírálása érdekében helyesnek tartotta, hogy a tagok a társasági szerződésben rendelkezzenek

a társasági jogviták választottbíróági útra tereléséről, s ezért a Gt. ilyen értelmezését látta követendőnek.⁴⁷

Megítélésem szerint a társasági jogi szabályozás időközben bekövetkezett változásai bizonyos értelemben eldöntötték a vitát – legalábbis elviekben. A hatályos Gt. már nem valamennyi társasági jogvita esetére követeli meg a választottbíróági kikötés társasági szerződésbe foglalását, csupán a tagok és a társaság közötti, illetve a társasági határozatoknak nem a tagok által kért felülvizsgálatára irányuló eljárására írja elő a törvény, hogy a választottbíróági hatáskört a létesítő okiratban lehet kikötni, míg a többi társasági jogi vitában az érintett felek megállapodására van szükség, amit tehát nem kell feltétlenül a társasági szerződésbe foglalni. Ebből pedig az következik, hogy a törvényalkotó feladta azt az elképzelést, hogy valamennyi társasági jogi vita egységesen vagy rendes bíróság vagy választottbíróág elé kerüljön. Ilyen körülmények között pedig már nem sok alapja marad annak a követelménynek, hogy a választottbíróági megállapodás feltétlenül a társasági szerződésben szerepeljen. Talán az lenne a helyes felfogás, ha azoknál a társasági jogvitáknál is, ahol a Gt. szerint a létesítő okiratban lehet kikötni a választottbíróág eljárását, ezt csupán lehetőségként értelmeznénk, de érvényes választottbíróági megállapodásként fogadnánk el a felmerült jogvitában egyedi esetre szólóan, a társasági szerződés módosítása nélkül, a jogvitában érintett felek által tett alávetési nyilatkozatot is.

Ilyen felfogás mellett a társasági szerződésbe foglalt választottbíróági kikötés azzal a többlethatással járnak, hogy az ilyen rendelkezés a társaságba később belépő tagokat is kötni fogja, annak ellenére is, hogy eredetileg nem vettek részt a társasági szerződés megalkotásában, míg az eseti alávetés nyilvánvalóan nem hathat ki másokra, mint a jogvita résztvevőire. Kétségtelen, hogy ilyen értelmezés mellett előfordulhat, hogy azonos típusú jogviták egyik alkalommal választottbíróág, más alkalommal pedig rendes bíróság elé kerülnek, de ennek nem látom különösebb veszélyét, hiszen a kétféle eljárást szükségszerűen azonos értékűnek kell elfogadnunk.

Mindezek ellenére könnyen előfordulhat, hogy a bírósági (és választottbíróági) gyakorlat a korábbi szabályozás utóhatásaként továbbra is úgy fogja értelmezni a társasági szerződésre való utalást, hogy az kizárólagosságot jelent, vagyis azokban az esetekben, ahol a Gt. a választottbíróági kikötést a társasá-

gi szerződés tartalmaként szabályozza, ott kizárólag a társasági szerződésben lehet érvényesen ilyen kikötést tenni.

VII. ÖSSZEFOGLALÁS

Álláspontom szerint a fentiekből leszűrhető az a következtetés, hogy a választottbíráskodás a társasági jogi jogviták elbírálásának hatékony eszköze, amelynek alkalmazását támogatni és bátorítani érdemes. Ezért a jogalkotásnak arra kellene törekednie, hogy az érintett felek minél rugalmasabban, minél szélesebb körben dönthessenek jogvitáik választottbírótság elé utalásáról. Olyan vitás esetekben, ahol a jogszabály értelme nem kétségtelenül állapítható meg, indokolt lehet annak az értelmezésnek a követése, amely a választottbírószági eljárásokat szélesebb körben teszi lehetővé. Mindezen jogpolitikai követelmények mellett természetesen töretlenül érvényesülnie kell annak az elvnek, hogy társasági jogi jogviták sem kerülhetnek választottbírótság elé úgy, hogy ebbe a vitában érintett felek nem egyeztek bele.

JEGYZETEK

- 1 Ez elméletileg igaz lehet a nyilvános alapítással létrejövő részvénytársaságokra is, ahol ugyan az alapszabály szótöbbséges határozattal fogadható el, de ezt megelőzően az alapítási tervezetben rögzített feltételek alapján már kialakult az összes részvényjegyző között a konszenzus, hiszen a részvényjegyzéssel mindenki elfogadja az alapítási tervezetben rögzítetteket, s ezektől a feltételektől – a hatályos szabályozás szerint [ld. a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. tv. (a továbbiakban: Gt.) 294. § (2) bekezdését] az alakuló közgyűlés is csak valamennyi részvényjegyző egyhangú döntésével térhet el. Nem tekinthető viszont szerződésnek az egyszemélyes társaságot létrehozó létesítő okirat, de az egyszemélyes társaság nélkülülzi is a társaság tartalmi kellékeit, jobbra a társasági formát használja ki a tag vállalkozásra szánt vagyonának elkülönítésére.
- 2 Önmagában a több szerződő fél még nem jelentene lényegi különbözőséget, hiszen az árucsereszerződéseknél is megtörténhet, hogy valamelyik szerződő fél oldalán több személy áll, de ez a több személy azonos pozícióit foglal el, ezért a szerződés szerkezetét illetően nem következik be változás.
- 3 Legújabbán lásd: Papp Tekla, in: Papp Tekla (szerk.): Társasági jog III/1. A gazdasági társaságok közös szabályai; egyetemi jegyzet, Szeged 2007. 35. oldal
- 4 Nem is lenne elfogadható, ha a társaságot létesítő szerződő felek egymás közötti szerződésükkel képesek lehetnének harmadik személyek jogait vagy kötelezettségeit meghatározó megállapodásokat kötni.
- 5 Egy kézenfekvő példa: a társaságban megtermelődött nyereség felosztása során a tagok között antagonisztikus ellentétek vannak. Nyilván minden tag abban érdekelt, hogy minél nagyobb részesedést kapjon a nyereségből, mivel azonban a felosztható nyereség nagysága korlátozott, ezért minden tag csak a többi tag rovására tud előnyhöz jutni. Ez a tény pedig hasonló helyzetet teremt, mint egy adásvételi szerződés esetén, ahol a vevő előnye, azaz az alacsonyabb vételár, az eladó hátrányként jelenik meg, és fordítva: az eladó előnye, azaz a magasabb vételár, hátrányos a vevőnek.
- 6 A Ptk. 7. § (1) bekezdése szerint a törvényben foglalt jogok érvényesítése – ha a törvény másként nem rendelkezik – bírósági útra tartozik.
- 7 Horváth Éva: A követelések bírói érvényesítése, választottbíráskodás; in: Martonyi János – Bánrévy Gábor (szerk.): A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve; ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1994. 422-423. oldal
- 8 A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: Vbt.) szerint bárki lehet választottbíró, akivel szemben nem állnak fenn a 12. §-ban meghatározott kizáró okok. E kizáró okok között pedig nem szerepel a jogi végzettség hiánya.
- 9 Az illetekekről szóló 1990. évi XCIII. tv. 42. §-a maximálja a peres illetek összegét.
- 10 Így például a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbírószabályzata – igaz, degresszív kulcsok alkalmazásával – a pertárgy értékének növekedésével növekvő választottbírószabályozási díjakat állapít meg.
- 11 A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. tv. 12. § (1) bek.
- 12 A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbírószabályzata (a továbbiakban: ESZ) 31. §-a, ICC Nemzetközi Választottbírószabályzat Art. 21 (3)
- 13 Érdemes utalni arra, hogy a rendes bírósági eljárásban is csak a tárgyalás nyilvános, a peres iratokhoz azonban a nyilvánosság nem férhet hozzá.
- 14 A választottbírószabályzatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New York-i Konvenciót, amely 1958-ban született, Magyarországot az 1962. évi 25. sz. tvr.-rel hirdette ki.

15 Ld. a Gt. 9. § (2) bekezdését!

16 Ptk. 7. § (2) bek.

17 Vbt. 3. § (1) bek.

18 Vbt. 3. § (2) bek.

19 Ezeket a szabályokat a Gt. 10. §-a olyan módon rendezi, hogy először – az (1) bekezdésben – a társasági jogi jogviták definícióját adja meg, s csak ezután tér rá arra, hogy mi is a jelentősége annak, ha egy jogvita társasági jogvitának minősül. A (2) bekezdés összevontan szól a választottbírószági eljárás megengedéséről és arról, hogy milyen formában lehet a kikötést megtenni.

20 Ha a társaság önálló jogalanyiságát szigorúan akarnánk értelmezni ebben az összefüggésben, s csak a társaság mint önálló jogalany alávétési nyilatkozatát fogadnánk el a választottbírószági eljárás megalapozásaként, a tagok akkor is megtehetnék, hogy a társasági döntéshozatali szabályok szerint az alávétésről való döntést a legfőbb szerv hatáskörébe utalják, majd legfőbb szervi döntést hoznak e kérdésben. Ennél talán egyszerűbb, ha közvetlenül a létesítő okiratban fejezik ki a társaságot magát is kötelező akaratukat.

21 Ld. a Gt. 41. § (1) bekezdését, illetve a Gt. 42. § (3) bekezdését!

22 Vita a gazdasági társaságok körében való választottbíráskodásról; Gazdaság és Jog 1998. évi 5. szám 23. oldal

23 Ezzel a problémával a jelen tanulmány egy későbbi részben foglalkozik.

24 Gál Judit – Pálincsné Mika Ágnes: Társasági jogi perek; HVG-Orac, Budapest 2007. 135. oldal

25 A Gt. 45. § (3) bekezdése kifejezetten rendelkezik arról, hogy a pert a társaság ellen kell megindítani.

26 Vita a gazdasági társaságok körében való választottbíráskodásról; Gazdaság és Jog 1998. évi 5. szám 25. oldal

27 Kétségtelen, hogy egy ilyen megoldás gondokat okozhat például olyan esetben, amikor egy tag és egy vezető tisztségviselő is megtámadja ugyanazt a határozatot. Ezek az eljárási problémák azonban nem indokolhatják kellő alaposággal a felek rendelkezési jogának korlátozását. Ezzel ellentétesnek tűnő megfogalmazásban szól erről a kérdéstről Sárközy Tamás a Társasági Törvény, cégtörvény 2006. című könyvben: „A társasági határozatok bírósági megtámadására nemcsak tag, hanem vezető tisztségviselő és felügyelő bizottsági tag is jogosult [45. § (2) bekezdés]. Ha a társasági szerződésben választottbírószági klauzula szerepel, úgy ennek ki kell terjednie ezekre a keresetekre is.” (HVG-Orac Kiadó, Budapest 2006. 74. oldal) Arra vonatkozóan, hogy ez a kötelezettség miből következne, nem szerepelnek érvek a hivatkozott műben.

28 BH 1992/112. A szóban forgó ügyet az 1988. évi VI. törvény alapján kellett elbírálni, vagyis a kizárásról a társaság határozott, s a kizárási határozat bírósági felülvizsgálatát lehetett kérni, amelynek során mód volt a kizárásról hozott határozat végrehajtásának felfüggesztésére, azaz a per folyamatban léte alatt biztosítani lehetett a tag számára tagsági jogainak gyakorlását. A ma hatályos szabályok szerint abban a kérdésben, hogy a tag gyakorolhat-e tagsági jogokat a kizárási per ideje alatt, a tagsági jogok felfüggesztésére irányuló kérelem alapján dönthet a bíróság. Nyilvánvaló a korábban közzétett döntésből, hogy az ott kifejtett elveket ma a tagsági jogok felfüggesztéséről való döntésnél kell alkalmazni.

Nem foglalkozunk itt az idézett döntésnek egy másik hibájával, de felhívjuk a figyelmet arra, hogy az eljárási szabályok helyes alkalmazása mellett a rendes bíróság nem tehet át ügyet a választottbírószághoz (ha például ad hoc választottbírószág van kikötve, akkor világosan látszik ennek az útnak a járhatatlansága), hanem, ha hatáskörének hiányát állapítja meg azért, mert a jogvitára választottbíráskodás van kikötve, akkor a rendes bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, vagy a pert megszünteti.

- 29 Ez logikailag valószínűleg hibás, hiszen a társaság az, amelyik szükségszerűen gazdálkodási tevékenységet folytat, nem pedig a tagok. Az a tag, akinek befektetési céllal van egy üzletrésze vagy részvénye, de egyébként a társaság tevékenységében nem vesz részt, aligha tekinthető gazdálkodási tevékenységet hivatásszerűen folytató személynek.
- 30 Bf. tv. 44. §
- 31 Ezekről az esetekről a tanulmány későbbi részeiben lesz szó.
- 32 A szindikátusi szerződés fogalmára vonatkozóan lásd Balásházy Mária: A szindikátusi szerződés a társasági és a polgári jog határán; Gazdaság és Jog, 1993/10. 16-18. o., Kolben György: A szindikátusi szerződés; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1996., Jasztrabszki Tamás: A szindikátusi szerződés; Cég és Jog 2000/7-8. 6-8. o., Sárközy Tamás: A szindikátusi szerződésről; in: Sárközy Tamás – Vékás Lajos (szerk.): Eörsi Gyula Emlékkönyv, HVG-Orac, Budapest, 2002. 173-191. o.
- 33 Ezt mondta ki többek között a Legfelsőbb Bíróság BH 1992/772. és BH 1994/424. sorszám alatt közzétett döntése.
- 34 Ctv. 1. § (1) bek.
- 35 Így érvelnek a bíróságok például az EBH 2002/772. szám alatti döntésben
- 36 Vbt. 3. § (1) bek.
- 37 A vagyonrendezési eljárást a Ctv. IX. fejezete szabályozza.
- 38 Ld. a III/3/a. pontot
- 39 Zavarja a fogalmi tisztánlátást, hogy más esetekben a bíróság fogalma mellett a törvény zárójelben utal a C.stv. 6. § (1) bekezdésére, amiből az következhetne, hogy automatikusan ez a kapcsolat nem állna fenn.
- 40 Nmjt. 62/A. § g) pont
- 41 Nmjt. 62/A. § h) pont
- 42 Például a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság, a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság, a Hírközlési Állandó Választottbíróság, Sport Állandó Választottbíróság
- 43 A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság lehetséges hatásköre ennél tágabb, de itt csak a társasági jogi jellegű jogvitákat emeltük ki.
- 44 Tpt. 376. § (5) bek.
- 45 Tpt. 376. § (4) bek.
- 46 Vita a gazdasági társaságok körében való választottbíráskodásról; Gazdaság és Jog 1998/5. 23. oldal
- 47 Vita a gazdasági társaságok körében való választottbíráskodásról; Gazdaság és Jog 1998/5. 24-25. oldal